

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Lundin

Fader är den som giftermålet utpekar – En förlegad presumtionsregel?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

VT 2016

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Uppsatsens övergripanden syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Perspektiv och metod	6
1.6 Material och forskningsläge	7
1.7 Uppsatsens disposition	7
2 FASTSTÄLLANDE AV FADERSKAP	8
2.1 Faderskap när modern är gift	8
2.1.1 Presumtionsregeln	8
2.1.2 Hävande av presumptionen	10
2.2 Faderskap när modern är ogift	11
2.2.1 Sammanboende par	11
2.2.2 Icke sammanboende par	12
2.3 Faderskapspresumtion för sambor	13
3 HISTORISK TILLBAKABLICK	16
3.1 Äkta och oäkta börd	16
3.2 Pater est-regelns uppkomst	18
4 BARNETS BÄSTA	20
4.1 Barnkonventionen	20
4.2 Kännedom om sitt biologiska ursprung	21

5 FASTSTÄLLANDE AV FADERSKAP I DANMARK	23
5.1 Utredning	23
5.2 Lagförslag	25
5.3 Lagändring	26
6 ANALYS	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31

Summary

The purpose of this essay is to investigate if the presumption of legitimacy has had its day and if it is compatible with the child's best interest. The presumption of legitimacy is known all the way back from Roman law and means that the husband of a woman is presumed to be the father to the child to whom she gives birth. When a unmarried woman gives birth to a child, the paternity is established by acknowledgement or judgment. This essay presents arguments for and against married and unmarried couples being treated differently when the paternity is being established.

The child's best interest is a principle which characterizes the entire family law in Sweden and the essay discusses the child's interest in relation to paternity. The conclusions of the essay indicate that the child's best interest has been taken into account when the rules regarding establishment of paternity were drawn up, but it is difficult to tell whether the presumption of legitimacy specifically is compatible with the principle of the best interests of the child. As DNA technology developments, it seems more important now than ever that the legal paternity is consistent with the biological, but since there has been no reliable study of how often the husband is not the biological father of a child born within the subsistence of a marriage, it is difficult to know how often the presumption does not lead to consistency between legal and biological paternity.

Further has been proven that the relationship forms have changed over time and the majority of children in Sweden are born by an unmarried mother. Against this background, I have been able to conclude that the presumption of the legitimacy may have received a less practical significance. The proposal to abolish the presumption, however, has been dismissed because of the considerable extra work it would create for authorities and individuals to establish paternity in another way. To give a concrete answer to the

question if the presumption of legitimacy has had its day proved to be difficult as there are many factors that must be considered.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om faderskapspresumtionen spelat ut sin roll och huruvida den är förenlig med barnets bästa.

Faderskapspresumtionen är känd redan från den romerska rätten och innebär att när en gift kvinna får barn antas hennes make vara far till barnet. När ett barn föds av en ogift moder måste faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom. Föreliggande uppsats presenterar argument för respektive emot att gifta och ogifta föräldrar behandlas olika när faderskapet ska fastställas.

Barnets bästa är en princip som präglar hela den svenska familjerättslagstiftningen och uppsatsen behandlar barnets bästa i förhållande till faderskapet. Av uppsatsens slutsatser framgår att barnets intresse har beaktats vid utformningen av reglerna för fastställande av faderskap men att det är svårt att säga huruvida just faderskapspresumtionen är förenlig med principen om barnets bästa. I takt med DNA-teknikens utveckling synes det mer viktigt nu än förr att det rättsliga faderskapet överensstämmer med det biologiska, men eftersom det inte gjorts någon tillförlitlig undersökning av hur ofta mannen i äktenskapet inte är biologisk far till barn som föds av gift moder är det svårt att veta hur ofta presumtionsregeln inte leder till överensstämmelse mellan rättsligt och biologiskt faderskap.

Vidare har kunnat konstateras att samlevnadsformerna har förändrats över tiden och i Sverige föds majoriteten av barnen av en ogift moder. Mot bakgrund av detta har jag kunnat dra slutsatsen att faderskapspresumtionen får anses ha fått en mindre praktisk betydelse. Förslaget att slopa presumtionsregeln har dock avfärdats med hänvisning till det betydande merarbete som det skulle innebära för myndigheter och enskilda att fastställa faderskapet på annan väg. Att ge ett konkret svar på frågan om faderskapspresumtionen har spelat ut sin roll visade sig vara svårt då det är många faktorer som måste beaktas.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Bet.	Betänkande
BL	Børneloven
CU	Civilutskottet
Ds	Departementsserien
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FN	Förenta Nationerna
Kap	Kapitel
KBr	Kungligt brev
KrLL	Kristoffers landslag
LB III	Lagberedningens förslag till barn utom äktenskap 1915
LU	Lagutskottet
MELL	Magnus Erikssons landslag
Prop.	Proposition
SCB	Statistiska centralbyrån
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
ÄktB	Äktenskapsbalken (1987:230)

1 Inledning

1.1 Allmänt

Att fastställa ett barns härstamning är viktigt av många olika anledningar. Flera väsentliga rättsverkningar såsom arvsrätt, förmyndarrätt, underhållsskyldighet samt vårdnads- och umgängesrätt är sammankopplat med föräldraskapet. Det finns även ett samhällsintresse i att fastställa faderskapet eftersom samhället inte vill stå för underhållsstöd till barnet. Allt oftare betonas dessutom den psykologiska betydelsen för en individ att känna till sitt rätta ursprung och att faderskapet fastställs korrekt ligger således inte minst i barnets intresse.¹

När ett gift par får barn presumeras maken i äktenskapet vara far till barnet medan ett sambopar måste registrera faderskapet för att barnet ska erhålla en far i lagens mening. Denna faderskapspresumtion har funnits sedan länge medan uppfattningen om familj och föräldraskap har förändrats över tiden och fråga är om presumtionsregeln alltjämt speglar de värderingar och normer som gäller i dagens samhälle.

1.2 Uppsatsens övergripanden syfte

Det är min avsikt att med föreliggande uppsats undersöka om faderskapspresumtionen har spelat ut sin roll och huruvida den är förenlig med principen barnets bästa.

1.3 Frågeställningar

Utifrån uppsatsen syfte växer det fram flera frågeställningar:

- Hur ser faderskapspresumtionen ut?

¹ Saldeen, Åke: *Barn- och föräldrarätt*, Uppsala 2013, s. 50.

- Hur fastställs faderskap i Sverige när det inte föreligger någon presumtion?
- Vad finns det för argument för att skilja på makar och sambor när faderskapet ska fastställas?
- Beaktas barnets bästa i den nuvarande regleringen för fastställande av faderskap?

1.4 Avgränsningar

På grund av begränsat med både tid och utrymme tar denna uppsats sikte på heterosexuella par. Det kan vara så att vissa bestämmelser som behandlas här även är tillämpliga på samkönade par men det är inte min avsikt undersöka regleringen av dessa. Vidare kommer denna uppsats av ovannämnda anledning inte heller att behandla frågor som rör adoption eller assisterad befruktning.

1.5 Perspektiv och metod

Denna uppsats är till stor del av deskriptiv karaktär. En klassisk rättsdogmatisk metod som innebär att jag studerar lagen, förarbeten och doktrin används för att uppfylla uppsatsens syfte och besvara mina frågeställningar. Uppsatsen kommer till viss del även att behandla rättspolitiskt material så som utskottsbetänkanden och riksdagsmotioner. Rättspraxis som en rättsutredning vanligtvis innefattar förekommer inte i denna uppsats eftersom jag inte anser att rättspraxis besvarar mina frågeställningar.

Ett naturligt perspektiv på mitt uppsatsämne är ett barnperspektiv eftersom barnets bästa är något som genomsyrar hela den svenska familjerättslagstiftningen. Utöver detta har jag valt att anlägga ett komparativt perspektiv där jag jämför dansk rätt med svensk rätt för att på så vis se hur andra länder valt att reglera fastställande av faderskap.

1.6 Material och forskningsläge

Till min uppsats har jag huvudsakligen använt mig av lagkommentarer, förarbeten och doktrin. Civilrättsprofessorn Åke Saldeen har skrivit flera böcker som jag funnit användbara för mitt uppsatsämne, bland annat *Fastställande av faderskap* (1980) och *Barn- och föräldrarätt* (2013). Gerhard Hafströms bok *Den svenska familjerättens historia* (1964) har varit värdefull för att kunna göra en historisk tillbakablick och redogöra för de bakomliggande orsakerna till faderskapsreglerna. Vidare har jag inhämtat statistik från SCB:s hemsida och kommentarer till FN:s barnkonvention från UNICEF:s hemsida. För att hitta argument för en förändring av förfarandet vid fastställande av faderskap har jag valt att titta på Danmark som är ett land som relativt nyligen har ändrat sin lagstiftning på området. För att förstå hur Danmark har valt att reglera fastställande av faderskap har jag läst och studerat danskt material som jag hämtat från danska Justitsministeriets hemsida.

1.7 Uppsatsens disposition

Faderskapspresumtionen står som framgång i centrum av uppsatsen och jag börjar således i kapitel 2 med att redogöra för denna och därefter följer en redogörelse för hur faderskap fastställs när det inte föreligger någon presumtion. Kapitlet återger även till viss del den politiska debatt som förts gällande hur regleringen för faderskapsfastställelse bör se ut. I kapitel 3 görs en historisk återblick där jag redogör för barnets ställning och faderskapets verkningar förr i tiden samt ger en bild av presumptionsregelns uppkomst. Kapitlet med historik följs av kapitel 4 som behandlar principen om barnets bästa. I kapitel 5 beskrivs den utredning gällande fastställande av faderskap som gjordes i Danmark och som resulterade i en lagändring år 2002. Kapitel 6 är uppsatsens analysdel där faderskapspresumtionens verkan och aktualitet i dagens samhälle diskuteras och analyseras. Här förekommer även en kort jämförelse mellan det svenska och danska samhällets struktur och värderingar.

2 Fastställande av faderskap

2.1 Faderskap när modern är gift

2.1.1 Presumtionsregeln

1:1 FB – Är vid barns födelse modern gift med en man, ska denne anses som barnets far, om inte annat följer av 2 §. Detsamma gäller, om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan vara avlat dessförinnan. SFS 2009:254

Paragrafens första mening gäller när modern vid barnets födsel är gift med en man. I och med lagstiftningen år 2009 som gjorde det möjligt för samkönade par att ingå äktenskap ansågs det viktigt att betona att faderskapspresumtionen naturligt nog inte gäller då båda makarna är kvinnor.² När ett barn föds under ett äktenskap mellan två kvinnor måste istället faderskapet fastställas enligt 1 kap 9 § föräldrabalken (FB). Har det dömts till äktenskapsskillnad mellan en man och kvinna men domen ännu inte har vunnit laga kraft när barnet föds anses modern likväl vara gift och presumtionen gäller. Här bör man dock observera 1 kap 2 § 3st FB som stadgar att rätten ska förklara att mannen i äktenskapet inte är far till barnet om makarna levt åtskilda och inte har haft samlag under den tidsperiod inom vilken befruktningen kan ha ägt rum (konceptionstiden).³ Lagen innehåller inte någon regel om beräkning av konceptionstiden, istället får praxis bestämma denna vilket framhölls vid lagändringen den 1 januari 1977.⁴ Jag tänker i det följande inte gå närmare in på beräkningen av konceptionstiden.

² Bet. 2008/09:CU19 s. 30.

³ Walin & Vängby: *Föräldrabalken* (1 jan. 2015, Zetee), kommentaren till 1 kap 1 §.

⁴ Prop. 1975/76:170 s. 164.

Faderskapspresumtionen gäller inte om äktenskapet är en nullitet.⁵ Tvegifte medför inte nullitet, i de fall modern har ingått tvegifte gäller presumtionen i det senare äktenskapet.⁶

Förutsatt att äktenskapet består när barnet föds spelar det ingen roll om det har avlats före eller under äktenskapet, faderskapspresumtionen gäller enligt paragrafens första mening oavsett.⁷ Har modern skiljt sig, eller blivit änka, och ingått nytt äktenskap och det finns möjlighet att barnet kan vara avlat i det tidigare äktenskapet gäller likväl presumtion på grund av det senare äktenskapet. Skulle presumtionen hävas i den ordning som uppställs i 1 kap 2 § FB presumeras mannen i det tidigare äktenskapet inte vara far till barnet, utan faderskapet måste enligt 1 kap 3 § FB fastställas genom bekräftelse eller dom. Hur faderskapspresumtionen kan hävas återkommer jag till nedan i avsnitt 2.1.2.

Lagen skiljer numera mellan olika fall när modern varit gift men föder barn först efter att äktenskapet upplösts. Faderskapspresumtionen gäller inte för det fallet att äktenskapet upplösts genom skilsmässa, även om det skulle vara så att barnet föds direkt efter att skillnadsdomen vunnit laga kraft. Istället ska faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom, vilket följer av 1 kap 3 § FB. Före 1976 års lagstiftning gällde faderskapspresumtionen även för detta fall men presumtionen avskaffades då man ansåg det vara sällsynt att den tidigare äkta mannen var far till ett barn som föddes av en nyligen frånskild kvinna.⁸ Den andra meningen i 1 kap 1 § FB innehåller en regel som aktualiseras om äktenskapet upplösts genom mannens död och modern är änka när barnet föds. I detta fall kan faderskapspresumtionen endast brytas i den ordning som uppställs i 1 kap 2 § FB. Jag tänker i det följande inte gå in på när man räknar maken som död.

⁵ Se för äktenskapet som en nullitet 4 kap 2 § 2st ÄktB.

⁶ Walin & Vängby, a.a. kommentaren till 1 kap 1 §.

⁷ 1 kap 1 § 1men FB.

⁸ Saldeen, Åke: *Barn- och föräldrarätt*, a.a. s. 61.

2.1.2 Hävande av presumtionen

Givetvis kan presumtionen för den äkta mannens faderskap vara felaktig i det enskilda fallet. Faderskapspresumtionen kan hävas på tre olika grunder och dessa återfinns i 1 kap 2 § 1st FB. Enligt 1 kap 2 § 1st 1p FB ska presumtionen brytas om det är utrett att modern har haft samlag med annan man än mannen i äktenskapet under konceptionstiden och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att den andra mannen är far till barnet. Vidare ska presumtionen hävas om det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att mannen som modern är gift med inte är barnets far, se 1 kap 2 § 1st 2p FB. Tack vare dagens rättsgenetik är möjligheterna till utredning härom mycket goda.⁹ Den tredje grunden som häver presumtionen tar sikte på det fall när barnet avlats före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det inte är sannolikt att makarna haft samlag under konceptionstiden, se 1 kap 2 § 1st 3p FB.

Kort sagt kan man säga att faderskapspresumtionen bygger på två olika delpresumtioner. Den ena är samlagspresumtionen, det vill säga en presumtion om att det förelegat samlag mellan makarna. Den andra delpresumtionen är kausalitetspresumtionen, där det presumeras att detta samlag lett till mannens faderskap. För att häva faderskapspresumtionen räcker det följaktligen med att undanröja en av dessa delpresumtioner. De två första punkterna i 1 kap 2 § 1st FB angriper således kausalitetspresumtionen medan den tredje punkten istället angriper samlagspresumtionen.¹⁰

Något som bör poängteras är att ett nytt faderskap i princip inte kan fastställas förrän efter det att faderskapspresumtionen för den äkta mannen har hävts. Enligt 3 kap 13 § FB kan dock hävande av faderskapspresumtionen och fastställande av ett nytt faderskap handläggas i en och samma rättegång, trots att det är fråga om två mål med olika parter.

⁹ Walin & Vängby, a.a. kommentaren till 1 kap 2 §.

¹⁰ Saldeen: *Barn- och föräldrarätt*, a.a. s. 94.

Observera dock att moderns make bara kan väcka talan om att faderskapspresumtionen ska hävas, han kan inte föra talan om att annan man ska fastställas vara barnets far.¹¹ Istället kan barnet medge bifall och i sin tur yrka att domstolen ska fastställa att annan man är far till denne.¹² Ett ärende om hävande av faderskapspresumtionen behöver inte alltid handhas i domstol, enligt 1 kap 2 § 2st FB kan nämligen presumtionen hävas genom att modern och hennes make skriftligen godkänner en annan mans bekräftelse av faderskapet. För att det skriftliga godkännandet ska vara giltigt krävs att man har iakttagit de bestämmelser som finns i 1 kap 4 § FB rörande socialnämndens godkännande och formkrav. Har man inte uppfyllt dessa, och bekräftelsen således är att betrakta som ogiltig, torde faderskapspresumtionen återupplivas.¹³ Skulle det senare visa sig att mannen som har lämnat bekräftelsen inte är barnets far så ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom, se 1 kap 4 § 3st FB.

2.2 Faderskap när modern är ogift

För det fall barnet föds av en ogift moder föreligger som sagt ingen presumtion och faderskapet måste således fastställas på annan väg. Detta sker enligt 1 kap 3 § 1st FB genom bekräftelse, det vill säga att fadern bekräftar faderskapet, eller genom dom, 1 kap 5 § FB. I Sverige är det socialnämnden som ansvarar för att utreda och om möjligt fastställa vem som är far. Reglerna härom återfinns i 2 kap FB. Jag kommer i det följande att kortfattat redogöra för hur en faderskapsutredning går till.

2.2.1 Sammanboende par

Om modern är sambo med en man och de båda känner sig säkra på att det är mannen i samboförhållandet som också är far till barnet är det enklaste sättet att få faderskapet fastställt genom en skriftlig bekräftelse, se 1 kap 4 § 1st

¹¹ Talerätt i mål som gäller undanröjande av faderskap tillkommer den äkta mannen och barnet, se 3 kap 1 § FB och 3 kap 2 § FB. Barnet företräds av förmyndare eller god man, se 3 kap 4 § FB.

¹² Walin & Vängby, a.a. kommentaren till 3 kap 13 §.

¹³ Walin & Vängby, a.a. kommentaren till 1 kap 2 §.

FB. Faderskapsbekräftelsen ska bevittnas av två personer samt godkännas av socialstyrelsen och modern. I regel bör det vara tillräckligt att socialnämnden gör en förenklad utredning om parterna är sambor. En förenklad utredning går till som så att utredaren kallar parterna till ett gemensamt möte där de informeras om den beräknade konceptionstiden. I 2 kap 5 § FB stadgas att den som kan antas vara far till barnet bör beredas tillfälle att bekräfta faderskapet om faderskapsfrågan kan bedömas med tillräcklig säkerhet på grund av socialnämndens utredning. Förutsatt att parterna uppger att barnet är deras gemensamma och att det inte framkommer något som ger utredaren anledning att ifrågasätta detta ges mannen under mötet tillfälle att bekräfta faderskapet och utredningen avslutas.¹⁴

Faderskapsbekräftelsen kan enligt 1 kap 4 § 2st FB göras redan innan dess att barnet är fött. Möjligheten att beakta konceptionstiden, barnets arvsanlag och utveckling vid födelsen minskar risken för felbedömningar och därför bör dock socialnämnden vänta med att godkänna en faderskapsbekräftelse till efter det att barnet är fött.¹⁵

2.2.2 Icke sammanboende par

För den händelse att parterna inte är sambor blir de kallade till socialnämnden för ett samtal, antingen gemensamt eller var för sig. Parterna informeras av utredaren om den beräknade konceptionstiden och modern får uppge om hon har haft sexuellt umgänge med någon annan man än den man som uppges som far under denna tid. Om hon uppger att så inte är fallet, och det inte under samtalet framkommer något som gör att utredaren ifrågasätter detta, avslutas utredning normalt genom att mannen bereds tillfälle att bekräfta faderskapet. I annat fall bör utredningen utvidgas.¹⁶

¹⁴ SOSFS 2011:2, 4 kap, s. 8.

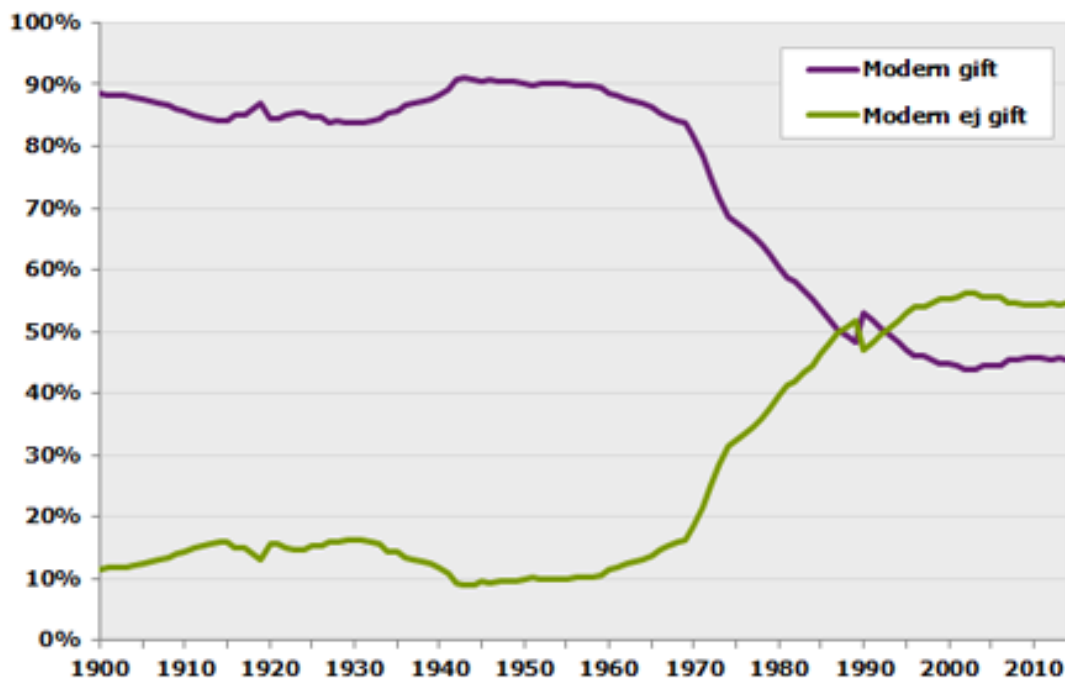
¹⁵ SOSFS 2011:2, 8 kap, s. 15.

¹⁶ SOSFS 2011:2, 4 kap, s. 8.

Om modern uppger att hon har haft sexuellt umgänge med flera män i anslutning till den beräknade konceptionstiden blir dessa män kallade till individuella samtal med utredaren och man gör en rättsgenetisk undersökning enligt 2 kap 6 § FB.¹⁷

2.3 Faderskapspresumtion för sambor

Enligt SCB hade 55 procent av alla födda barn under 2014 en ogift mor, vilket innebär att de flesta barnen föddes utom äktenskapet. 1988 var det första året som fler barn föddes utom äktenskapet, och åren därpå pendlade det fram och tillbaka. År 1989 skedde en uppgång av barn födda inom äktenskapet till följd av ändrade regler för änke pensionen vilket ledde till att många par valde att gifta sig. Som framgår av diagrammet nedan har det sedan år 1993 fötts fler barn utom äktenskapet än inom. Tittar man på de förstfödda barnen år 2014, de barn som var såväl moderns som faderns första barn, var hela 63,5 procent av dessa födda utom äktenskap.¹⁸

Andelen födda med gift respektive ogift mamma 1900-2014. Källa: SCB.

¹⁷ SOSFS 2011:2, 4 kap, s. 9.

¹⁸ SCB, Nr 2015:123: *Många barn föds under vår och sommar*, publicerad 2015-06-02.

Under år 2014 pågick totalt knappt 75 500 faderskapsutredningar. Flertalet av dessa, drygt 83 procent, avslutades med att faderskapet fastställdes genom bekräftelse. Av dessa ärenden där fadern bekräftade faderskapet anmälde föräldrarna i de flesta fall, cirka 88 procent, att de var sammanboende och övertygade om att barnet var deras gemensamma.¹⁹

Krav på en faderskapspresumtion som ska gälla även för samborelationer har flertalet gånger lagts fram i riksdagen men inte vunnit någon framgång.²⁰ Som argument emot en faderskapspresumtion har anförts att det är svårt att definiera ett samboförhållande, det finns inte någon klar markering för när ett sådant förhållande föreligger såsom det finns vid äktenskap. Lagutskottet har vidare anført att varken folkbokföringen eller den då gällande lagen (1987:32) om sambors gemensamma hem var tillräcklig i sammanhanget.²¹ Sambolagen (2003:376) har ersatt den tidigare lagstiftningen från 1987 men samma argumentation torde kunna föras eftersom det fortfarande är först i efterhand som en eventuell prövning av samboförhållandet sker.²²

Ett annat skäl som anförts mot ett införande av en faderskapspresumtion för samboförhållanden är att hänsynen till barnets bästa kräver att faderskapet fastställs under medverkan av socialnämnden. Detta har av motionärer kritiserats som krångligt och förnedrande för den man som stadigvarande bor med barnets mor och man har föreslagit att han borde behandlas på samma sätt som om han var gift.²³ Lagutskottet har bemött detta genom att peka på vikten av att faderskapsärenden handläggs på ett så enkelt sätt som möjligt med hänsyn till barnets intressen och under former som inte behöver uppfattas som integritetskränkande. Vidare har utskottet uttalat att omtanken om barnets bästa måste vara utgångspunkten för reglerna om fastställande av faderskap och bestämmelserna får därför inte utformas på ett sådant sätt

¹⁹ Socialstyrelsen, Sveriges officiella statistik, Socialtjänst: *Familjerätt år 2014*, artikelnummer 2015-5-4, s. 7.

²⁰ Se bl.a. bet. 1988/89:LU33, bet. 1990/91:LU13 och bet. 1992/93:LU22.

²¹ Bet. 1992/93:LU22 s. 38ff.

²² Saldeen: *Barn- och föräldrarätt*, a.a. s. 62.

²³ Se motion 1992/93:So247.

som kan leda till att barnets rättigheter på något sätt åsidosätts. Slutligen konstateras att ”den nuvarande ordningen för fastställande av faderskap erbjuder betryggande garantier för att det verkligen är den biologiske fadern och inte någon annan som fastställs som fader”.²⁴

Åsikten att faderskapspresumtionen i de flesta fall leder till att barnets biologiska far också får ställning som rättslig far framfördes av lagberedningen redan år 1915.²⁵ Samma åsikt uttalades i samband med 1976 års reform av faderskapsreglerna där en departementspromemoria slog fast att i de fall då barnets mor är gift vid födelsen torde de nuvarande presumptionsreglerna ge ett materiellt riktigt resultat.²⁶

Motionsyrkanden om att faderskapsutredningar för ogifta par måste moderniseras och förenklas har behandlats vid flertalet tillfällen och utskottet har stått fast vid sitt tidigare ställningstagande om att den nuvarande ordningen ger betryggande garantier för att det verkligen är den biologiske fadern och ingen annan som fastställs som juridisk far till ett barn. Motionärerna menar på att utredningarna kan uppfattas som krångliga och som ett i frågasättande av par som väljer att leva i en relation utan att ingå äktenskap. I början av 2015 ändrade civilutskottet plötsligt sitt ställningstagande och motionsyrkandena bifölls delvis. Man menade att det finns skäl för regeringen att undersöka om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ eftersom det enligt utskottet inte kan uteslutas att reglerna kan moderniseras och förenklas utan att barnets bästa riskerar att bli åsidosatt.²⁷

²⁴ Bet. 1992/93:LU22 s. 38ff. Citatet återfinns på s. 39.

²⁵ LB III s. 190.

²⁶ Ds Ju 1975:17 s. 107.

²⁷ Bet. 2014/15:CU6 s. 14.

3 Historisk tillbakablick

3.1 Äkta och oäkta börd

Av lättförklarliga skäl är det oftast fastställande av faderskap som kan vålla problem när man ska utreda ett barns härstamning. Därför har man utarbetat regler för detta, regler som allmänt i de olika rättsordningarna kopplats samman med de regler som bestämde huruvida ett barn hade äktenskaplig (äkta) eller utomäktenskaplig (oäkta) börd.²⁸ Begreppen har utmönstrats ur svensk rätt, men förr i tiden gav den äkta börd barnet legal status som barn till mannen i äktenskapet.²⁹ Ända sedan landskapslagarnas tid tillkom äkta börd de barn som avlats i äktenskap, fästning eller våldtäkt.³⁰ Äkta börd tillkom även de barn som avlats före fästning och äktenskap under förutsättning att föräldrarna senare gifte sig med varandra.³¹ Barn födda utanför dessa förhållanden hade således oäkta börd.³²

Liksom hos andra germanska folkstammar hade oäkta barn en sammantaget ganska gynnsam rättsställning i Sverige. Detta hängde samman med våra förfäders uppfattning om äktenskapet. På denna tid hade engiftesprincipen inte vunnit klart erkännande och därför föreföll det naturligt att i rättsligt hänseende inte göra alltför stor skillnad mellan barn av gifta föräldrar och barn av oäktenskapliga förbindelser. I takt med att den katolska kyrkans åskådning började tränga igenom i Sverige framträdde emellertid strängare grundsatser. Kyrkan förmedlade sin lära om äktenskapets ouplöslighet, makars ömsesidiga trohetsplikt och hur olämpligt det var med utomäktenskapliga sexuella förbindelser. Synen på äktenskapet som ett heligt sakrament präglade i större eller mindre mån reglerna om arvsrätt i de medeltida landslagarna. Man ansåg att även barnet borde drabbas för den

²⁸ Saldeen, Åke: *Fastställande av faderskap*, Stockholm 1980, s. 12.

²⁹ Först användes begreppen äkta respektive oäkta barn. Termerna ersattes i 1917 års barnlag av barn i äktenskap respektive barn utom äktenskap.

³⁰ Fästning är det som vi idag kallar för trolovning eller förlovning.

³¹ Hafstörn, Gerhard: *Den svenska familjerättens historia*, Lund 1964, s. 61.

³² Saldeen: *Fastställande av faderskap*, a.a. s. 12.

synd som modern och fadern hade begått och därför var oäkta barns arvsrätt begränsad eller kanske till och med obefintlig.³³

Vad gällde vårdnaden och underhållet av det oäkta barnet var det enligt de medeltida lagarna i första hand modern som ansvarade för denna. Enligt landslagen hade modern en skyldighet att försörja det oäkta barnet under dess tre första levnadsår.³⁴ Förklaringen till detta stadgande var den långa amningstiden som beräknades omfatta barnets tre första år. Efter denna tid blev fadern underhållsskyldig till dess att barnet fyllt sju år. Därefter ansvarade föräldrarna gemensamt för vårdnaden. För det fall fadern var okänd fick modern ensam svara för hela försörjningen.³⁵ En underhållsskyldighet, som gällde fram till den dag då barnet själv kunde svara för sin försörjning, ålades både modern och fadern enligt ett kungligt brev år 1697.³⁶

I 1734 års lag stadgades att oäkta barn inte skulle ärva sina föräldrar men som kompensation för detta hade de rätt till nödtorftig mat och uppfostran under sina föräldrars livstid.³⁷ Om barnet dog innan föräldrarna hade dessa emellertid rätt till barnets kvarlåtenskap. När lagfrågan behandlades vid 1731 års riksdag ifrågasattes varför det oäkta barnet, som egentligen var oskyldigt, skulle bli arvlöst medan dennes föräldrar, som var de som hade felat, skulle njuta arvsrätt. Lagförslagets försvarare menade på att föräldrarnas arvsrätt avsåg att kompensera för de utgifter som det oäkta barnet fört med sig.³⁸

Under 1800-talet och framåt genomfördes flertalet reformer i syfte att förbättra det oäkta barnets rättsställning särskilt med avseende på arvsrätten.³⁹ Det dröjde dock ända till 1969 innan alla utomäktenskapliga

³³ Hafstörn, a.a. s. 62.

³⁴ MELL, ÄB 16 pr.; KrLL, ÄB 18 pr.

³⁵ Hafstörn, a.a. s. 63.

³⁶ KBr 5 fbr. 1697.

³⁷ 1734 års lag, ÄB 8:4.

³⁸ Hafstörn, a.a. s. 63.

³⁹ Se bl.a. kungl. förordningen 14/4 1866, lagen 17/3 1905 om oäkta barns arvsrätt, lagen 14/6 1917 om barn utom äktenskap.

barn erhöill full arvsrätt efter båda sina föräldrar och därmed kom att fullt ut likställas med barn födda i äktenskap.⁴⁰ Gällande underhållsskyldigheten lades denna på båda föräldrarna enligt 1917 års lag och gällde fram till dess att barnet fyllt 15 år. Åldern höjdes till 16 år genom lagändring redan år 1920.⁴¹

Den första egentliga barnlagstiftningen i Sverige infördes 1917-1920 och innehöll detaljerade regler om fastställelse av faderskap, vårdnad, underhållsskyldighet och barns börd.⁴² Barnets bästa skulle vara den ledande utgångspunkten och påverkade således lagarnas utformning.⁴³ Under tiden 1918-1976 ansågs ett barn vara av äktenskaplig börd om det fötts under äktenskap eller så pass nära inpå äktenskapets upplösning att det kunde vara avlat under äktenskapet. Ett barn ansågs vidare vara av äktenskaplig börd om föräldrarna efter barnets födelse gift sig med varandra, detta krävde dock att mannens faderskap tidigare fastställts genom dom eller erkännande.⁴⁴ Sedan den 1 januari 1977 skiljer man i svensk rätt inte längre mellan äktenskaplig och oäktenskaplig börd. I samband med ändringarna i föräldrabalken ansåg man det vara angeläget att termerna barn i äktenskap och barn utom äktenskap rensades ur lagstiftningen eftersom det kvarstod en känsla av moralisk värdering i termerna trots att det allmänna synsättet i familjefrågor hade förändrats.⁴⁵

3.2 Pater est-regelns uppkomst

Faderskapspresumtionen har rötter långt tillbaka i tiden och är känd redan från Corpus juris civilis.⁴⁶ Faderskapspresumtionen kallas även för pater-est regeln som är en förkortning av den romerska satsen ”pater est quem nuptiae

⁴⁰ Singer, Anna: *Föräldraskap i rättslig belysning*, Uppsala 2000, s. 70. Se även prop. 1969:124.

⁴¹ Hafstörn, a.a. s. 64.

⁴² Lagen om barn utom äktenskap inrättades 1917 och lagen om barn i äktenskap inrättades 1920.

⁴³ LB III s. 75f.

⁴⁴ Saldeen: *Fastställande av faderskap*, a.a. s. 13.

⁴⁵ Prop. 1975/1976:170 s. 158.

⁴⁶ Nationalencyklopedin: *Faderskap*.

demonstrant”.⁴⁷ I svensk rätt lagfästes presumtionsregeln i 1917 års lag, men gällde redan tidigare i praxis. Anledningen till att denna presumption uppställdes torde vara att det vore ett skäligen opraktiskt system att sätta igång ett särskilt förfarande för att få faderskapet utrett när modern vid barnets födelse är gift. Äktenskapet och makarnas samlevnad gör i de allra flesta fall det troligt att den äkta mannen är far till barnet.⁴⁸ Diskussionen om man inte borde slopa faderskapspresumtionen är inte ny, den behandlades redan under förarbetena till 1976 års reform. Förslaget avvisades dock med hänvisning till att det skulle komma att innebära ett betydande merarbete för myndigheter och enskilda att fastställa faderskapet på annan väg.⁴⁹ Däremot bestämde lagstiftaren sig för att inskränka pater est-regeln genom att en frånskild man inte längre automatiskt skulle anses som far till barn som fötts kort tid efter äktenskapets upplösning. Anledningen var att man utgick ifrån att den tidigare äkta mannen i de flesta fall inte var barnets far och att faderskapspresumtionen således ofta slog fel vilket inte var önskvärt.⁵⁰

⁴⁷ Översatt till svenska betyder satsen ”den är fader (till ett barn) som äktenskapet utpekar”.

⁴⁸ Saldeen: *Barn- och föräldrarätt*, a.a. s. 60.

⁴⁹ Prop. 1975/76:170 s. 88.

⁵⁰ Prop. 1975/76:170 s. 132f.

4 Barnets bästa

Under de senaste årtiondena har barnets intresse och behov fått en allt centralare roll i lagstiftningsarbetet och uttrycket ”barnets bästa” används ofta och i många sammanhang. Att rättsligt föräldraskap ska fastställas antas vara till barnets bästa eftersom det annars saknas någon som kan åläggas det ansvar för barnet som finns uttryckt i de till föräldraskapet knutna rättsverkningarna. Vidare anses barnets bästa i samhället tillgodosett genom att barnet har föräldrar.

Att barn primärt ska tas om hand av sina föräldrar var ett av skälen bakom tillkomsten av den svenska regleringen rörande förhållandet mellan barn och föräldrar.⁵¹ Även FN:s konvention om barnets rättigheter slår fast att barn har en rätt att tas om hand av sina föräldrar.

4.1 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn och är ett rättsligt bindande avtal för alla länder som anslutit sig. Konventionen ratificerades av Sverige år 1990 utan några reservationer.⁵²

En artikel som av FN:s barnrättskommitté definierats som en grundläggande princip är artikel 3.1 där det tydligt framgår att barnets bästa ska sättas i främsta rummet. Detta innebär att barnets bästa ska övervägas i alla situationer som berör barn. I beslutsfattandet ska alltid barnets situation, intressen och behov beaktas och i de fall man låter andra intressen väga tyngre krävs att man kan visa att en sammanvägning av relevanta intressen har gjorts i det enskilda fallet. Viktigt att komma ihåg när man tittar på

⁵¹ Singer, a.a. s. 26f.

⁵² Prop. 1989/90:170.

konventionen är att den ska läsas i sin helhet och artiklarna är beroende av varandra.⁵³

4.2 Kännedom om sitt biologiska ursprung

Artikel 7 i barnkonventionen slår fast att barnet har rätt att känna sitt ursprung och så långt det är möjligt få vetskap om sina föräldrar. Definitionen av föräldrar i artikeln torde omfatta både de genetiska föräldrarna och föräldrarna vid födseln. Kännedomen om sina genetiska föräldrar är enligt UNICEF:s handbok om barnkonventionen viktig för barnet, inte minst av medicinska skäl.⁵⁴

När man tittar på betydelsen av orden ”så långt det är möjligt” i artikel 7 måste man skilja mellan olika situationer. För de fall modern inte vet vem som är far till barnet, när barnet har övergivits eller när en förälder av andra orsaker inte kan identifieras måste lagstiftningen enligt artikel 2 i barnkonventionen säkerställa att sådana barn inte diskrimineras. Det kan hända att modern vägrar identifiera fadern. I en sådan situation kan man tänka sig att enligt lag tvinga modern att uppge faderns namn, men då det kan uppstå konflikt mellan moderns och barnets rättigheter kan det vara svårt att driva igenom. Fäder till barn som fötts utom äktenskapet kan i många länder vägra att uppge sin identitet. Detta är ett kulturellt problem och kommittén anser att samhället ska spela en aktiv roll genom att hjälpa mödrarna att fastställa faderskap.⁵⁵

I svensk rätt har reglerna för fastställande av föräldraskap huvudsakligen utformats för att åstadkomma överensstämmelse mellan rättsligt och biologiskt föräldraskap.⁵⁶ I takt med genteknikens utveckling har man på senare år betonat den psykologiska betydelsen för en individ att känna sitt

⁵³ UNICEF: *Handbok om barnkonventionen*, 2008, s. 47ff.

⁵⁴ UNICEF a.a. s. 94

⁵⁵ UNICEF a.a. s. 94.

⁵⁶ Singer a.a. s. 29.

biologiska ursprung. Det antas finnas ett värde i sig att känna sitt biologiska ursprung och denna kännedom anses ha betydelse för individens identitet och självuppfattning. Dessutom har utvecklingen av DNA-teknik bidragit till större vetskap om genetiskt överförbara sjukdomar vilket gör att vetskap om sitt biologiska ursprung även blir viktig ur en medicinsk synpunkt - för individens hälsa är kännedom om eventuella ärftliga sjukdomar viktigt.⁵⁷

⁵⁷ Saldeen, Åke: *Barnets rätt till ursprung*, Uppsala 1996, s. 250.

5 Fastställande av faderskap i Danmark

Som tidigare konstaterats har pater est-regeln levt kvar länge, både hos oss i Sverige och i övriga länder i väst. Ett av de länder som relativt nyligen har uppdaterat sin lagstiftning på området och gjort ett försök till att likställa förfarandet vid fastställandet av faderskap för gifta respektive ogifta par är vårt grannland Danmark. Bakgrunden till detta kommer jag redogöra för i det följande.

5.1 Utredning

År 1992 tillsattes en kommitté för att se över den dåvarande danska barnlagstiftningen (børneloven), däribland reglerna om fastställande av faderskap. Man menade på att det skett en betydande utveckling av rättsgenetiken sedan den dåvarande barnlagstiftningens ikraftträdande år 1960 och att även samlevnadsmönstren till stor del ändrats sedan dess.⁵⁸ Kommittén konstaterade att cirka 41 procent av alla levande födda barn i Danmark föddes av en ogift mor som levde i en relation. Kommittén gjorde stora undersökningar av faderskapsreglerna i andra länder vilka visade att man internationellt har bevarat pater est-regeln, som ända sedan romartiden har favoriserat den gifta mannens faderskap.⁵⁹ Dock kunde man se att det i flera länder tillkommit regler som lett till mer gynnsamma faderskapsregler än tidigare för de par som lever i en samborelation. En grundläggande nyvärdering, som gör pater est-regeln överflödigt och istället uppställer nya regler om fastställande av faderskap för gifta och ogifta familjer, kunde emellertid inte hittas i något av de undersökta länderna.⁶⁰

⁵⁸ Betänkning nr 1350/1997 Børns retsstilling, kap. I, avsnitt 1.

⁵⁹ Länderna som undersöktes var Norge, Sverige, Finland, Island, Tyskland, Spanien, England, Frankrike, Canada, Australien samt den amerikanska delstaten Kalifornien.

⁶⁰ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 1.

I Danmark tillämpades vid tidpunkten för kommitténs tillsättning pater est-regeln. Kommittén konstaterade att regeln innebar att ett par som ingått äktenskap inte var skyldiga att lämna uppgifter till någon myndighet om deras privata och intima relation eftersom maken automatiskt presumerades vara far till barnet. Här respekterades således familjens privatliv. Kommittén konstaterade vidare att presumtionsregeln bland annat har till syfte att förebygga faderskapstvister och på så sätt stärka familjebanden. Dessa verkningar ville man gärna bevara eftersom de ansågs vara värdefulla för familjerna.⁶¹

Kommittén poängterade att pater est-regeln och dess bevisfunktioner tillkom på en tid när det var viktigt för barnet att vara av äktenskaplig börd. Barn födda i äktenskap hade vid denna tid en betydligt mer gynnsam ställning i samhället än andra barn, delvis på grund av det negativa rykte som omgav oäkta barn. Möjligheterna att fastställa faderskapet på något annat säkert sätt var begränsade och man ville vara helt säker på att maken inte var barnets far innan man försämrade barnets ställning. Det var svårt att med säkerhet fastställa vem som var far till barnet och det fanns en risk att en annan man än den äkta mannen felaktigt utpekades som far till barnet som då gick miste om sin äktenskapliga börd. Den danska lagstiftningen hade dock under de senaste 100 åren succesivt tagit bort de juridiska skillnaderna mellan barn till gifta och ogifta kvinnor, och den negativa synen på oäkta barn ansågs inte finnas kvar hos de yngre generationerna.⁶²

Vid tidpunkten för utredningen gjorde de dåvarande reglerna för att fastställa faderskap inte skillnad på om modern levde ensam eller i en samborelation. Modern skulle efter barnets födelse redogöra för sina sexuella relationer under konceptionstiden. Erkännandet av faderskap kunde sedan göras skriftligen eller vid ett möte med statsamtet om modern endast angav sin partner som far till barnet och denne var villig att erkänna faderskapet. Om modern uppgav att hon hade haft sexuella relationer med

⁶¹ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.3.2.

⁶² Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.3.2.

flera män, eller om hennes partner inte ville erkänna faderskapet, skulle ärendet gå till domstol.⁶³

Kommittén konstaterade vidare att samlevnadsformerna förändrats och att det blivit allt vanligare att barn föds i en samborelation. Mot denna bakgrund ansåg kommittén det i högsta grad vara önskvärt att reglerna för fastställande av faderskap, och även rättsverkningarna av faderskapet, inte gjorde skillnad mellan gifta respektive ogifta sammanboende föräldrar. Till stöd för detta förslag anförde man att det kunde vara stötande för mannen i en samborelation att behöva handla aktivt för att få bli ansedd som far till barnet, medan en man i äktenskap automatiskt och snabbt ansågs vara barnets far. Dessutom kan det vara kränkande och orsaka familjeproblem för en ogift kvinna att behöva redogöra för sina sexuella förbindelser, något som en gift kvinna inte behövde avslöja.⁶⁴

Att utvidga faderskapspresumtionen till att även omfatta ogifta sammanboende par ansågs problematiskt. Kommittén påpekade att det är svårt att definiera ett samboförhållande och i många fall skulle det krävas experthjälp för fastställa samtliga omständigheter. Vissa par kanske väljer att flytta ihop först efter det att de fått vetskap om graviditeten. Kommittén kom fram till att man borde försöka blicka framåt och fokusera på vad som är parets önskan gällande vårdnad och omsorg av barnet, istället för att gå tillbaka för att försöka utreda hur lång tid och med vilka avbrott som paret har levt eller bott tillsammans.⁶⁵

5.2 Lagförslag

Kommitténs förslag var att faderskapet för barn födda i en samborelation skulle fastställas och registreras i samband med utfärdandet av födelsepapperna och födelseanmälan. En sådan konstellation förutsatte emellertid att båda parterna vid utfärdandet av födelsepapperna avgav en

⁶³ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.4.1.

⁶⁴ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.4.2.

⁶⁵ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.4.2.

viljeförklaring om faderskapet. Detta skulle åstadkommas genom att paret på ett dokument förklarade och intygade att de lever tillsammans, att barnet är deras gemensamma och att de kommer att ta hand om och ansvara för detta. Dokumentet och födelseattesten skulle sedan ligga till grund för faderskapet. För det fall att en annan man misstänktes vara barnets biologiska far, till exempel om modern under de senaste tio månaderna före förlossningen varit gift eller bott tillsammans med en annan man, skulle en faderskapsutredning göras innan faderskapet registrerades.

En sådan reglering menade man skulle likställa ogifta sammanlevande par med äkta makar. Faderskapet skulle också fastställas snabbare än vid ett erkännande. Kommittén menade att paret inte borde vara rättsligt bundna av en registrering av faderskapet som i praktiken skulle äga rum så snart som två dagar efter barnets födsel. Därför föreslogs att både den registrerade fadern och barnets mor inom en period av sex månader, räknat från barnets födsel, skulle kunna begära en ändring av faderskapsregistreringen.⁶⁶

5.3 Lagändring

Kommitténs utredning och förslag resulterade i en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2002. Kapitel 1 i den danska børneloven (BL) reglerar registrering av faderskap i samband med barnets födsel. Enligt 1 kap 1 § 1st BL anses mannen i äktenskapet vara far till ett barn som föds av en gift kvinna. Registrering av faderskapet sker i samband med registreringen av barnets födsel. Bestämmelsen gäller inte om makarna vid förlossningen är separerade, om modern under de tio senaste månaderna varit gift med en annan man utan att vara separerade eller om bägge makarna vill väcka en faderskapstalan och göra en faderskapsutredning, se 1 kap 1 § 2st 1-3p BL.

1 kap 2 § 1st BL stadgar att om barn föds av en ogift kvinna, anses en man vara far till barnet om han och modern skriftligen förklarar att de tillsammans vill ansvara för barnets försörjning och omsorg.

⁶⁶ Betänkning nr 1350, a.a. kap. II, avsnitt 2.4.3.

Faderskapsregistreringen sker i samband med registreringen av barnets födsel. Enligt paragrafens tredje stycke gäller bestämmelsen inte för fall där modern under de tio senaste månaderna varit gift och levt tillsammans med en annan man. Bestämmelsen är inte heller tillämplig om en eller bägge parter vid tidpunkten är omyndig eller står under förmyndarskap, se 1 kap 2 § 3st 2p BL.

6 Analys

För att återknyta till uppsatsens övergripande syfte kan inledningsvis konstateras att hänsyn till barnets bästa har tagits vid utformningen av reglerna för fastställande av faderskap.⁶⁷ Huruvida just faderskapspresumtionen är förenlig med principen om barnets bästa idag är en fråga som är svår att besvara. Barnets bästa eller barnets intresse är något som ofta refereras till, men jag har inte kunnat hitta att barnets bästa i förhållande till rättsligt faderskap varit föremål för någon systematisk analys i svensk rätt.

Förr hade barn födda i äktenskap en betydlig mer fördelaktig ställning i samhället än andra barn. På den tiden fungerade pater est-regeln som ett viktigt skydd för barnen genom att den man som modern var gift med presumerades vara barnets far vilket gav barnet äktenskaplig börd. Som konstaterats har begreppen äktenskaplig börd respektive oäktenskaplig börd sedan länge utmönstrats ur svensk rätt och barn födda utom äktenskap har idag precis samma rättsställning i Sverige som barn födda inom äktenskap. Mot denna bakgrund finns det inte längre så stor anledning att i barnets intresse ställa upp regler som presumerar att moderns make också är far till barnet. Istället borde man kanske fråga sig om reglerna inte istället borde utformas så att faderskapet fastställs med så stor säkerhet som möjligt, att det verkligen är den biologiska fadern och ingen annan som fastställs som barnets far. Med tanke på att det idag är relativt enkelt att med hjälp av DNA-analys fastställa vem som är biologisk far till ett barn kanske inte faderskapspresumtionen är den mest ändamålsenliga regeln om målsättningen är att det rättsliga faderskapet ska överensstämma med det biologiska. Hur ofta faderskapspresumtionen slår fel, det vill säga hur vanligt det är att den äkta mannen inte är biologisk far till det barn som föds inom äktenskapet, har jag inte kunnat hitta någon tillförlitlig statistik på även om det stundtals förekommer häpnadsväckande höga siffror gällande

⁶⁷ Jämför kapitel 2.3.

detta i media. Det hade varit intressant att ta del av en tillförlitlig undersökning som visar på hur ofta det kan antas att faderskapspresumtion inte leder till ett materiellt riktigt resultat. Om procenttalet som slår fel visar sig vara relativt högt borde det kanske vara värt att diskutera om man inte borde frångå presumtionsregeln, särskilt med beaktande av den alltmer betonade betydelsen av att det rättsliga faderskapet överensstämmer med det biologiska. Av integritetsskäl kan det dock vara svårt att genomföra en sådan undersökning.

Artikel 7 i barnkonventionen stadgar att barn har rätt till att känna sitt ursprung och så långt det är möjligt få vetskap om sina föräldrar. Fråga är hur orden ”så långt det är möjligt” ska tolkas och hur stor insats man kan kräva av staten. Är det tillräckligt med en presumtionsregel eller borde man göra en faderskapsutredning i varje enskilt fall? Att göra en genetisk rättsutredning för att fastställa faderskapet för varje barn skulle vara väldigt resurskrävande för samhället och säkert även uppfattas som integritetskränkande för många föräldrar. Här uppstår således en konflikt mellan olika intressen. Av UNICEF:s handbok om barnkonventionen går det inte att utläsa något direkt svar på frågan.

Att ge ett konkret svar på frågan om faderskapspresumtionen spelat ut sin roll är svårt eftersom hänsyn måste tas till en rad olika faktorer. Som anförts ovan är faderskapspresumtionen kanske inte den mest ändamålsenliga regeln om målsättningen är att det rättsliga faderskapet ska överensstämma med det biologiska. Pater est-regeln kan vidare anses ha fått en mindre praktisk betydelse med tanke på utvecklingen av samhällsvanorna och samlevnadsformerna. År 2014 föddes de flesta barn av en ogift mor där det inte råder någon faderskapspresumtion utan faderskapet måste fastställas på annan väg. Ett problem med dagens reglering i Sverige är att barn som föds av en ogift mor, det vill säga majoriteten av de nyfödda barnen, inte har någon juridisk far förrän alla papper är påskrivna och vidimerade. Ett tänkbart scenario är att moderns sambo avlider innan faderskapet hunnit fastställas eller att modern hinner insjukna eller avlida innan alla papper är

underskrivna och därför inte kan medverka till att faderskapet fastställs. Att fastställa faderskapet blir då ett inte helt oproblematiskt förfarande, något som hade kunnat undvikas om föräldrarna före barnets födsel valt att ingå äktenskap. Man kan fråga sig varför vi har ett regelverk som riskerar att sätta barn och föräldrar i svåra situationer när vi sedan länge bestämt att barn födda utom äktenskap inte ska behandlas sämre.

Som anförts tidigare kan det vara problematiskt att utvidga faderskapspresumtionen till att omfatta även samboförhållanden, bland annat med tanke på svårigheten att i varje enskilt fall avgöra om det är föreligger ett äktenskapsliknande förhållande eller ej.⁶⁸ Danmark har som redogjorts för i kapitel 5 istället valt att blicka framåt och beakta parets vilja och önskan om att svara för barnets vårdnad och omsorg. Oavsett om modern är gift eller sambo sker faderskapsregistreringen i Danmark i samband med registreringen av barnets födsel. Förfarandet är snabbare och synes vara mindre stötande mot mannen som inte behöver vänta på att få sitt faderskap granskat och godkänt av någon myndighet. Argumenten som låg till grund för den danska lagändringen var bland annat förändringen av det danska samhällets värderingar och familjestruktur. Man konstaterade att det blivit allt vanligare att barn föddes av en ogift mor, vid tidpunkten för utredningen föddes 41 procent av barnen av en ogift mor som levde i en relation. I Sverige föddes 55 procent av barnen av en ogift mor år 2014 och i drygt 88 procent av de fall där faderskapet fastställdes genom bekräftelse uppgav föräldrarna att det levde tillsammans. Den danska kommittén konstaterade vidare att pater est-regeln tillkom på en tid då det var viktigt för barnet att vara av så kallad äktenskaplig börd, en samhällelig status som liksom i Sverige kasserats sedan en tid tillbaka. Ser man till dessa punkter verkar samhällsvärderingarna och familjestrukturerna i de båda länderna ha utvecklats åt samma håll. Med tanke på civilutskottets senaste uttalande i bet. 2014/15:CU6 är det inte omöjligt att det i framtiden införs ett system i svensk rätt som liknar det danska, där registrering av faderskap för ogifta par sker redan i samband med anmälan av barnets födsel.

⁶⁸ Se kap. 2.3.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1969:124 Med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m.m.

Prop. 1975/76:170 Om ändring i föräldrabalken, m.m.

Prop. 1989/90:170 Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

Utskottsbetänkanden

Civilutskottets betänkanden

Bet. 2008/09:CU19 Könsneutrala äktenskap och vigselfrågor.

Bet. 2014/15:CU6 Familjerätt.

Lagutskottets betänkanden

Bet. 1988/89:LU33 Vårdnad om barn m.m.

Bet. 1990/91:LU13 Vårdnad och umgänge.

Bet. 1992/93:LU22 Olovliga bortföranden av barn samt vårdnad och umgänge m.m.

Statens offentliga utredningar

Lagberedningens förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken. III. Förslag till lag om barn utom äktenskap m.m. Stockholm 1915. (Cit. LB III).

Departementsserierna

Ds Ju 1975:17 Faderskap och vårdnad. PM med förslag om ändrade faderskaps- och vårdnadsregler m.m.

Annat svenskt offentligt tryck

Socialstyrelsens författningssamling

SOSFS 2011:2 Socialnämndens utredning och fastställande av faderskap.

Socialstyrelsens publikationer

Familjerätt år 2014. Statistik – Socialtjänst. Artikelnummer 2015-5-4.

Statistiska centralbyråns publikationer

Många barn föds under vår och sommar. Nr 2015:123.

Utländskt offentligt tryck

Betänkning nr 1350/1997 Børns retsstillning.

Litteratur

Hafström, Gerhard, *Den svenska familjerättens historia.*, Studentlitteratur, Lund, 1964.

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt, 7.* [rev.] uppl., Iustus, Uppsala, 2013.

Saldeen, Åke, *'Barnets rätt till sitt ursprung.'*, Rättsvetenskapliga studier tillägnade Carl Hemström av professorskolleger i Uppsala / [redaktör: Nils Jareborg]., S. [249]-273, 1996.

Saldeen, Åke, *Fastställande av faderskap*, Norstedt, Stockholm, 1980.

Singer, Anna, *Föräldraskap i rättslig belysning*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 2000.

Lagkommentarer

Walín, Gösta och Vängby, Staffan, *Föräldraskap* (1 jan. 2015, Zeteo), kommentaren till 1 kap. 1 §.

Walín, Gösta och Vängby, Staffan, *Föräldraskap* (1 jan. 2015, Zeteo), kommentaren till 1 kap. 2 §.

Walín, Gösta och Vängby, Staffan, *Föräldraskap* (1 jan. 2015, Zeteo), kommentaren till 3 kap. 13 §.

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin, *Faderskap*, internet 2016-04-19.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång>